

KODMANI: “HAYAL KIRIKLIĞI VE ÜMİTSİZLİK RADİKALİZMİ BESLİYOR”

Arap Reform İnisyatifi Yönetici Müdürü
Bassma Kodmani

Bassma Kodmani kurucularından olduğu Arap Reform İnisyatifi'nde (*The Arab Reform Initiative*) 2005 yılından itibaren yönetici müdür olarak görev yapmaktadır. Paris Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümünde doçent olan Kodmani, bu görevinden izne ayrılmıştır. Ayrıca Fransız Ulusal Araştırma Konseyi'nde (2006-2007) uluslararası işbirliği üzerine kıdemli danışman, *CERI-Sciences Po*'da (2006-2007) kıdemli araştırmacı, *Académie Diplomatique Internationale*'de (2007-2009) başkan danışmanı ve *Collège de France*'da (2005-2006) konuk kıdemli araştırmacı olarak hizmet vermiştir. Bu görevlerinden önce, Kodmani pek çok prestijli akademik kurumda ve politika kurumunda çalışmıştır. 2011-2012 yıllarında Suriye'de demokratik değişim isteyen muhalefet koalisyonu Suriye Ulusal Konseyi'nde Dış İlişkiler Başkanı ve sözcülüğü yapmak için Arap Reform İnisyatifi'nden geçici bir süreliğine izin almıştır. Buradaki görevinden 2012 yılında istifa etmiştir. Paris merkezli bir STK olan ve Suriye'deki sivil toplum örgütlerine yardım çalışmaları yürüten Yeni Bir Suriye İnisyatifi'nin kurucularındandır ve inisiyatifin mali işler sorumlusudur. Kodmani, Paris'teki *Sciences-Po* Üniversitesi Siyaset Bilimi Bölümünde doktorasını tamamlamıştır. Ortadoğu'daki çatışmalar, bölgesel güvenlik, Arap toplumundaki siyasal gelişmeler, güvenlik kurumları, İslam dünyasında dini otorite ve siyasi otorite ile Filistin sorunu üzerine kitap, rapor ve makaleler yazmıştır.

ORSAM: Suriye'deki son durumu nasıl değerlendiriyorsunuz?

Bassma Kodmani: Son üç buçuk yıldır durum giderek daha kötü bir hal almaktadır. Savaşın insani boyutunda yaşanan felaket devam etmektedir. Ne Birleşmiş Milletler (BM) ne de Suriyelilerin çilelerini sonlandırma kapasitesine sahip ülkelerin sonuca götürecek adım atmadıklarını görüyoruz. Esad rejimi, insani durumu askeri stratejisinin bir parçası haline getirmiştir. Bu durumun en dehşet verici boyutu ise bütün ülkelerin sanki bu konuda hiçbir şey yapılamazmış gibi hareket etmesidir. Rejimin stratejisi, kontrol edemediği bölgelerde sivil halkın yerel düzeyde örgütlenme ve bir düzen kurma çabalarını

sabote ederek ortadan kaldırmaktır. Askeri ya da siyasi olsun herhangi bir çözüm olasılığının olmaması, yüzlerce Suriyeli genç aktivist ve ailelerini bir düzensizlik ortamına mahkum etmiştir. Ümitsizlik sözü konusu olduğunda acı çeken ve zarar gören kişiler dış etkiye açık hale geliyorlar. Böylesi bir ortamda radikalleşme artıyor ve aşırılık yanlısı mesajlar çekici hale gelebiliyor.

Ümit sahibi olmak için tek neden, Suriye'deki durumu etkileme kapasitesine sahip ülkelerin tehlikenin boyutunun bölge ve kendilerine etkisini anlamaya başlamış olmalarıdır. Ne yapacakları ayrı bir tartışma konusu; ancak en azından bunun gerçekleşmiş olması bile bir başlangıç sayılabilir.

Çatışma koşulları altında yaşam konusunda neler söyleyebilirsiniz?

Suriye halkı felaket ortamında dördüncü kışını yaşamak üzeredir. Muhaliflerin kontrolü altında yaşayan halk, rejimin hava saldırıları ve varil bombalamaları nedeniyle enkaz altında yaşamak durumundadır. Yaşayabilmek için gerekli tüm hayati unsurlardan mahrum durumdadır. Yiyecek ve ilaç bulunmamaktadır, elektrik ve ısınma için gaz yoktur, çocuklar için düzenli bir eğitim şansı mevcut değildir. Kuşatma altındaki bölgeler, en fazla etkilenen yerlerdir. Ölüm, günlük yaşamın bir parçası haline gelmiştir. Geçen kış açlık ve kötü beslenmeye bağlı olarak yüzlerce ölüm yaşanmıştır. İnsanlar sorunlarına çare bulma konusunda son derece yaratıcılar ve direnç dikkate değer boyutlarda. Buldukları herhangi bir toprak parçasını ekip biçmeye başladılar, bodrum katlarında okullar organize ediyor, öğrencilere bir müfredat çerçevesinde eğitim veriyor ve sınavlar yapıyorlar. Fakat halen ilaç ve temel ürünleri elde etme konusunda çok zayıf konumdalar ve öldürülme riski altında yaşıyorlar.

Uluslararası toplumun Suriye halkına yardımı iyinin çok uzığında. Suriye muhalefetinin uluslararası aktörlerden siyasi, askeri ve insani yardım alma konusunda yaşadığı tecrübe nedir?

Suriyeliler arasında derin bir yalnızlık duygusu hakim durumda-

dır. Bölgesel ve uluslararası aktörlerin jeopolitik çıkarlarına kurban edildiklerine inanıyorlar. Gerçek şu ki uluslararası toplum sahada yaşanan acılara karşı duyarsız ve kördür. Aradan geçen üç buçuk yıl, harekete geçme kapasitesi olan ülkelerin hareketsizliğinin, herhangi bir şey yapmayacağını söyleyen ülkelerden daha tehlikeli olduğunu kanıtlamıştır.

Söylemlerin çarpıtılması, yaşanan yaralanmalara bir de aşağılanmayı eklemektedir. Suriyelilerden bombalandıkları, kuşatma altına alındıkları ve açlık yaşadıkları bir ortamda sürekli olarak azınlıkların kaderi konusunda garanti vermesi istendi. Sanki çoğunluğun bir önemi yokmuş gibi. Aylar boyunca çaresiz bir şekilde BM'den rejimin yaptığı soykırımı kınayacak bir karar çıkmasını, sıkıntı çeken bölgelere insani yardımların ulaşmasına izin vermesi için rejime baskı yapılmasını ya da bazı tavizler için zorlanmasını beklediler. Buna karşılık tüm yolların yüzlerine kapalı olduğu gerçeği ile karşılaştılar. Geçen üç yıldan sonra siyasi çözüm için hiçbir olasılık bulunmuyor; askeri mücadele için ya da en azından rejimin ağır saldırıları karşısında sivillerin korunması için uygun silahlar verilmiyor. Ağustos 2013 tarihinde rejimin Şam'ın kırsal bölgesinde kimyasal silah kullanması ile Obama'nın kırmızı çizgisi aşılmıştı. Buna karşın uluslararası toplum herhangi bir cezalandırıcı adım atmadı ve Esad'ı kimyasal silahları teslim etmeyi kabul etti-

Esad rejimi, insani durumu askeri stratejisinin bir parçası haline getirmiştir. Bu durumun en dehşet verici boyutu ise bütün ülkelerin sanki bu konuda hiçbir şey yapılamazmış gibi hareket etmesidir.

ği için alkışlamayı tercih etti. Son olarak, Suriyeli gruplar yasal yolu izlemeyi tercih etti ve rejimin insanlığa karşı işlediği suçları, kanıtları ile ortaya koymaya çalıştılar. Rejimin içinden bir fotoğrafçı, Şam bölgesindeki hapisanelerde çekilen 55,000 civarındaki fotoğrafları dünya kamuoyu ile paylaşarak en az 11,000 kişinin işkence ya da aç bırakılmak suretiyle ölüme terk edildiğini ortaya koydu. Uluslararası hakimler, Suriyelilere bu dosyanın Uluslararası Ceza Mahkemesi'ne taşınmasının hiçbir yolu olmadığını söylediler.

Koalisyon dahil olmak üzere Suriye muhalefetine içinde bölünmeler olduğuna yönelik eleştiriler söz konusu. Bu bölünmeler kimi zaman uluslararası yardım vermemek için bir bahane olarak kullanılıyor. Bu eleştiriler konusunda ne düşünüyorsunuz?

Bölünme sorununun üstesinden gelmek için ne yapılabilir?

Suriye muhalefeti içindeki bölünmeler, uluslararası medyanın gözde konularından biri. Muhalefetin birçok sorunu ve zayıflığı söz konusu. Uluslararası insani yardımlar ya da sivil halka genel anlamda yardım açılarından bakıldığında muhalefet içindeki organizasyon eksikliği gerçekten bir problem. Ancak askeri destek açısından muhalefet suçlanamaz. Yardım edebilecek ülkeler, bu amaca asla hizmet etmeyen stratejiler üretmiştir; doğru türde silahlar ihtiyaç duyulduğunda muhaliflere ulaşmadı. Tersine para, silah ve özel kaynaklar, bazı hükümetler aracılığı ile sorumsuz bir şekilde yanlış gruplara verildi. Her zaman suçu en zayıf tarafa atmak kolaydır, ancak Suriye özelinde yanlış gruplar kaotik bir tarzda destek alırken milliyetçi ve demokratik

bir Suriye gündemine sahip makul gruplar destek alamadı.

Sonuç olarak, ılımlıların sesi duyulamaz hale geldi, çünkü çok basit bir biçimde savaşacak araçlara sahip değillerdi ve diplomatik ya da siyasi sahada herhangi bir seçeneğin işleme şansı yoktu. Eğer süreci takip ederseniz, çok rahat bir şekilde şu tespiti yapabilirsiniz: Ne zaman BM’de rejimi kınamaya veya siyasi çözüme yönelik bir karar, Rusya ve Çin tarafından veto edildiyse ardından her seferinde sahada daha radikal yaklaşımlara sahip yeni askeri gruplar kurulmuştur.

Suriye muhalefetine yeniden organize edilmeye ihtiyacı var mı? Suriye muhalefeti nasıl düzene koyulabilir?

Öncelikle, muhalefetin kötü alışkanlıklarından kurtulması ve bir davranış kodu oluşturması gerekmektedir. Örneğin, medya ile ilişkiler söz konusu olduğunda rütbelere arası disiplin sorunu, en büyük sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Hemfikir olmadıklarında üyeler ortaya çıkıp kamuya açık bir şekilde meslektaşlarını eleştirme ve şikâyet etme konusunda doğru olmayan bir tavır sergilemekte. Bu durumun yarattığı hasarın farkında değiller. Ne zaman bunlardan birini duysam ya da okusam, kime şikâyet ettiklerini ve genel yapıya niyetli bir şekilde zarar vermeye çalışıp çalışmadıklarını merak ediyorum. Böylesine muhtelif gruplardan oluşan bir yapı, kaçınılmaz

bir şekilde kırılındır, ancak aynı zamanda önemli gerilimleri ve zorlukları idare edebilmesi gerekmektedir. Öte yandan bu yapının, hem geniş temsiliyet esasına dayanarak tutarlı ve tek vücut olarak çalışması, hem de pratik ihtiyaçları karşılaması istenemez. Bu nedenle de daha erken bir dönemde yapılması gereken, geçici hükümetin oluşturulması iyi bir hamle olmuştur. Aynı durum askeri konsey için de söylenebilir. Hükümet, yürütme ile ilgili konularla ilgilenirken koalisyon şimdi meclis veya parlamento misyonunu üstlenebilir. Ancak hala rol ve görev tanımı kesin bir şekilde yapılmamış, bu yetki ile görevlerin nasıl dağıtılacağına dair esaslar belirlenmemiştir. Ayrıca mevcut hizipçiliğe eklenebilecek bir durum olan tarafların birbirlerinin yönetim imtiyazlarına saygı duymaması da söz konusudur. Bu nedenlerle önemli eksiklikler var olmaya devam etmektedir. Bu zayıflıklar, iç tutarlılığını inşa etmiş ve dış etkilere karşı daha dirençli bir muhalefetin oluşmasını engellemektedir. Sonuç olarak, muhalefet ne Suriyeliler arasında popülaritesini ne de yurtdışında güvenilirliğini inşa edememiştir.

Yurtdışında organize olan muhalefet ile ülke içinde faaliyet gösteren muhalefet arasındaki bağlantı bir eleştiri konusudur. Suriye’nin farklı bölgelerinde yerel gruplar ile koordinasyonunu nasıl değerlendiriyorsunuz?

Ağustos 2013 tarihinde rejimin Şam’ın kırsal bölgesinde kimyasal silah kullanması ile Obama’nın kırmızı çizgisi aşılmıştı.

Az önce söylediğim gibi, hizipçilik ve verimlilik eksikliği nedenleriyle, Koalisyon kendi kurumsal yapısı içinde yapısal bir ilişki geliştirmekten ziyade, hem askeri gruplar ile Koalisyon içindeki bazı gruplar hem de yerel konseyler bazında sahadaki bazı gruplar ile ilişki kurmaktadır. Bu bağlamda bölgesel güçler de içişlere müdahil olma ve Koalisyon içinde kontrol kazanmaya çalışmaları sebebiyle suçlamalara maruz kalmaktadır. Öte yandan yine de Suriyeliler olarak, emir komuta zinciri içinde dayanışma göstererek bu tarz etkileri kısıtlamanın bizim kendi sorumluluğumuzda olduğuna inanıyorum. Çünkü ne diğer ülkelerin davranışları üzerinde kontrol sahibiyiz ne de kendi gündemleri doğrultusunda çıkarlarını gözetmelerini kınayabiliriz, fakat kesinlikle daha etkin bir şekilde kendimizi organize ederek ve bu etkilere direnerek karşı koyabiliriz.

Suriye’de IŞİD’in yayılmasını nasıl açıklıyorsunuz? Mevcut gücü ne durumdadır?

IŞİD başarısını, güç boşluğunun olduğu yerde umutsuzluk üzerine inşa etmektedir. Güvenlik Konseyi’nden veto kararı çıkması, insani yardımın ve rejim ile etkin mücadele için gereken yeterli silahlanmanın sağlanmaması gibi daha önce tarif ettiğim hususlar umutsuzluğa neden olmaktadır. Herhangi bir ihtimalin olmaması durumunda, çaresiz sivillerin ve öfkeli savaşıların finansal araçlar, gıda ve mücadele için kapasite sağlamayabilme olanaklarına sahip bir grubun otoritesine boyun eğmekten başka seçeneği kalmamaktadır.

IŞİD’in yükselişi, bölgesel ve uluslararası güvenlik için bir tehdit olarak ifade edilmektedir. Son gelişmelerden sonra IŞİD ile mücadelede Suriye ve Irak’ı bir bütün olarak alan müşterek bir yaklaşıma ilgi duyulmaktadır.

Böyle iddialar hakkında ne düşünüyorsunuz? Sizce Suriye ayrı bir şekilde mi ele alınmalıdır? Eğer öyle ise, neden?

Suriye muhalefeti ve başta Türkiye olmak üzere bazı bölgesel ülkeler, Suriye’yi düzgün idare etmeden belirsizliğe sürüklemenin riskleri hakkında uyarılmıştır. Özgür Suriye Ordusu (ÖSO) 2014 yılının başlarında IŞİD ile savaşabilmiş ve etkin bir şekilde IŞİD’i kuzeydeki geniş bir bölgeden geri püskürtmüştür. Fakat zaman içinde IŞİD, Iraklı Sünnilerin öfkelerini kullanarak başarılı olmuş ve Irak’ta alan kazanmış ve kaynaklara el koymuştur. ÖSO’nun bu mücadeleyi tek başına veremeyeceği bir noktaya ulaşmış bulunuyoruz. Ancak yeterince donanımlı hale getirilirse ÖSO kesinlikle çok etkili bir rol oynayabilir. Aslında, Suriye’de ÖSO sahada IŞİD’e karşı savaşmadığı sürece ağır bir darbe alamaz, fakat cezalandırıcı saldırılar ile IŞİD ile mücadele başarıyı getirmeyeceği gibi geri de tepebilir. Üç buçuk yıl boyunca rejime karşı mücadele sürdürülmüşken ve Suriye nüfusu ve ÖSO günlük olarak varil bombalarının saldırısı altındayken, bu insanları düşmanlarının rejim değil de IŞİD olduğuna nasıl ikna edebilirsiniz? Daha önce yaptıkları gibi IŞİD ile mücadele etmeye hazırlar, fakat rejimin geleceği konusunda planın ne olduğuna ilişkin bilgilendirilmeleri gerekmektedir. Bazıları utanç verici bir şekilde bahaneler üreterek Esad’ı “ehven-i şer” ilan edip rehabilite etmekten bahseder-

ken eğer dünya şimdi Esad’ın beladan kurtulmasına izin verirse, Suriyeliler büyük bir manipülasyonun kurbanı olduklarını hissederler.

Irak’ta son yaşananlar oldukça ilginçtir. İran, Irak’ta siyasi çözüme ulaşabilmek ve ABD de IŞİD’i vurmak için sistemin başında yer alan Başbakan Maliki’nin uzaklaştırılması gerektiğini kabul etmişlerdir. Aynı düzenlemenin yapılacağına ve yapılması gerektiğine inanmamızı sağlayacak her türlü nedenimiz bulunmaktadır.

Çatışmanın sonlandırılması adına çalışmalarınız bulunuyor mu? Bu ne zaman ve nasıl gerçekleşebilir? Sonrası için ne gibi hazırlıklar yapıyorsunuz?

Koalisyon daha etkin bir şekilde rejime karşı güçlerini örgütlemek için yakın geleceğe dair planlar üzerinde yoğun çalışmalar sürdürürken, dışarıdaki gruplar ülkenin birliğini garanti altına alarak Suriye’de gerçek bir dönüşüm ve çatışmaların çözümünü sağlayacak siyasi geçişe dair planları ve yapılması gereken müzakereleri tanımlamaktadır. Suriyeliler olarak çözüme yönelik hareket planı üretmezsek çözümün dışarıdaki taraflarca bize dayatılacağı ve büyük ihtimalle de ihtiyaçlarımızı karşılamayacağı farkındayız. Bazılarının düşündüğünün aksine, en acil olan plan üretmektir. Daha sonra gelecekte kontrolü elde tutabilmemiz için rejim ve saha üzerinde etkisi olan her oyuncu ile görüşmemiz gerekmektedir.

Türkiye ilk günden itibaren muhalefetin gerçek bir müttefiki olmuştur. Türkiye’nin rolü, tüm seviyelerde değerlidir ve olmaya da devam etmektedir.

Suriye muhalefetine desteklenmesinde Türkiye'nin rolünü nasıl değerlendiriyorsunuz?

Türkiye ilk günden itibaren muhalefetin gerçek bir müttefiki olmuştur. Türkiye'nin rolü, tüm seviyelerde değerlidir ve olmaya da devam etmektedir. Türkiye'nin muhalefet içindeki ılımlı ve liberal çizgiyi güçlendirdiği gerçeğine şahsen şahidim. Ayrıca Türkiye'nin tüm taraflar, büyük güçler, BM, NATO tarafından sergilenen Suriye krizindeki sorumlu yönetim eksikliğini kurbanı olduğuna inanıyorum. Bu bağlamda Türkiye kendi başına çok sayıda sorunla uğraşmak zorunda kalmıştır. Ayırı-

ca Türkiye bu sorunların oluşmasına izin vermekle ya da bundan çıkar sağlamakla suçlanmaktadır. Bu aşamada, Türkiye'nin hem Koalisyon hem de Suriye'nin bağımsızlığı için cephede mücadele veren milliyetçi gruplar içindeki ılımlı muhalefeti daha güçlü bir şekilde desteklemesine ihtiyaç duyuyoruz. Suriye'nin bütünlüğünün onarılmasının bir parçası olarak, Suriye Kürtleri için uygun siyasi formülün tanımlanması konusunda aktif işbirliği de dahil olmak üzere Türkiye'nin Suriye'nin siyasi geleceğine dair katkılarına ihtiyaç duyacağız.

ORSAM, Ortadoğu konusunda faaliyet gösteren tarafsız bir düşünce kuruluşudur. ORSAM Ortadoğu ile ilgili bilgi kaynaklarını çeşitlendirmeyi ve bölge uzmanlarının düşüncelerini Türk akademik ve siyasi çevrelere doğrudan yansıtabilmeyi hedeflemektedir. Bu amaçlar doğrultusunda ORSAM, Ortadoğu ülkelerindeki devlet adamlarının, bürokratların, akademisyenlerin, stratejistlerin, gazetecilerin, işadamlarının ve sivil toplum kuruluşları temsilcilerinin Türkiye'de konuk edilmesini kolaylaştırarak, yerel perspektiflerin güçlü yayın yelpazesıyla gerek Türkiye gerek dünya kamuoyuyla paylaşılmasını sağlamaktadır. ORSAM yayın yelpazesi içinde kitap, rapor, bülten, politika notu, konferans tutanağı ve ORSAM dergileri *Ortadoğu Analiz* ve *Ortadoğu Etütleri* bulunmaktadır.

© Bu metnin içeriğinin telif hakları ORSAM'a ait olup, 5846 Sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu uyarınca kaynak gösterilerek kısmen yapılacak makul alıntılar ve yararlanma dışında, hiçbir şekilde önceden izin alınmaksızın kullanılamaz, yeniden yayımlanamaz. Bu raporda yer alan değerlendirmeler yazarına aittir. ORSAM'ın kurumsal görüşünü yansıtmamaktadır.

Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi (ORSAM)

Süleyman Nazif Sokak No: 12-B Çankaya / Ankara

Tel: 0 (312) 430 26 09 Fax: 0 (312) 430 39 48

www.orsam.org.tr